

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҲ

Илимий-методикалық журнал

№ 2/3 2025

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

2/3-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

2/3-сан 2025

март - апрель

*Қарақалпақстан Республикасы мектепке шекемги хәм мектеп билимлендириўи
министрлиги, Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты
Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Захия НАРИМБЕТОВА
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Хушбоқ НОРБҰТАЕВ
Сапардурды АБАЕВ	Ойниса МУСУРМОНОВА
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Сафо МАТЧОН
Мавлюда АЧИЛОВА	Шукурилло МАРДОНОВ
Азизжан АБДАЗИМОВ	Абдулхамид МИРЗАЕВ
Шухрат АБДУЛЛАЕВ	АбдимураТЕСЕМУРАТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Даулетназар СЕЙИТКАСЫМОВ
Злийха ОРАЗЫМБЕТОВА	Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Мансурбек ОНГАРОВ	Раъно ОРИПОВА
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Норим РАХМАНОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Муқаддас РАХМАНОВА
Марифжон АХМЕДОВ	Светлана СМЕРНОВА (Москва, Россия)
Гулзабира БАБАШЕВА	Тажибай САПАРБАЕВ
Умида БАҲАДИРОВА	Мухаббат САЛАЕВА
Фархад БАБАШЕВ	Гўзал СОДИҚОВА
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Улбосын СЕЙТЖАНОВА
Гулбахар БЕКИМБЕТОВА	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Комил ГУЛЯМОВ	Нурзода ТОШЕВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Қуанишбек ТҮРЕКЕЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ	Тажибай УТЕБАЕВ
Дилдора ДАВРОНОВА	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди ҚАМАЛОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Тажикал ҚУДАЙБЕРГЕНОВА
Холбой ИБРАГИМОВ	Ойбахор ШАМИЕВА
Шохида ИСТАМОВА	Ризамат ШОДИЕВ
ВОХИД КАРАЕВ	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз,Қазақстан)	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Сарсенбай КАЗАХБАЕВ	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Мохира КУВВАТОВА	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Джавдод ПЎЛАТОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Пердебай НАЖИМОВ	Гавхар ЭШЧАНОВА
Асқарбай НИЯЗОВ	Қонысбай ЮСУПОВ
	Гулара ЮСУПОВА

Maripova N. X. Taъlim klasteri bulaжak tarbiyachilarni innovatsion faoliyatga tayёрlashning integratsion muхiti sifatida	351
Urmonova T.I. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	355
Mambetaliyev K.A. Boшланғich taъlimda ona tilini ўqitiшning zamonaviy usullari	361
Farmonov O'N. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda didaktik o'yinning ahamiyati	364
Atabekov F.O. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy holatini shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari	369
Azamatova D.Sh. Individual ta'lim muhitida maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini kasbiy-metodik tayyorlashning individual-psixologik shart-sharoitlari va xususiyatlari	373
Teshabayeva Z.S., Normurodova S.L. Maktabgacha ta'lim tashkiloti turli yosh guruhi tarbiyalanuvchilarida ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish texnologiyalari	377
Kodirova M.E. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida harakatli o'yinlarni tashkillashtirish va bolalarda axloqiy sifatlarni rivojlantirish (tayyorlov guruhi misolida)	381
Shanasirova Z. Yu. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ekologik ta'limning pedagogik texnologiyasi	385
Ahadova R. A. Maktabgacha yoshdagi bolalarni kasbga qiziqirishda innovatsion STEAM dasturlarining qo'llanilishi	391
Abdunazarova Z. X. Bo'lajak boshlang'ich sinflarda ekologik madaniyatni shakllantirish mazmuni va falsafiy xususiyatlari	397
Xurvaliyeva T.J. Эмоциональное развитие детей дошкольного возраста	406

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Pirmatova N. Maqom san'ati: an'analardan zamonaviy ijodgacha	410
Saidqulova G. O. Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirish mexanizmlari (maktabgacha ta'lim yo'nalishi misolida)	417

СОЦИАЛЛЫҚ ПЕДАГОГИКА

Buvorayeva G. Sh. O'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirishning ta'limiy-tarbiyaviy mexanizmlari	422
Maxmudova S.A. O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishning innovatsion texnologiyalari	426
Tulishov G'R. Bo'lajak o'qituvchilarning kreativ kompetentligining tuzilmasi, mazmuni va o'ziga xosligi tushunchalar tizimi	430
Jabborova Yu.H. Maktab direktorlarining boshqaruv faoliyatini baholashda konseptual yondashuvlar	441
Erkinova S. O'zbekiston yoshlari iqtisodiy ijtimoiylashuvida etnik omillar ta'sirining psixologik xususiyatlari	448
Nazarova F.X., Nizamova Sh.I. Oliy ta'lim tizimini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda rivojlangan mamlakatlar modellari tatbig'i	453
Uzaqov N.H. Raqamli ta'lim jarayonlarini boshqarishda ta'lim tizimini modellashtirishning asosiy o'rni	458
Isoqov J.Z. Bolalarni sport turlariga saralab olishda psixologik temperament xususiyatlari	465
Yuldashev N. B. Inson resurslarini boshqarishning nazariy konseptual asoslari	470
Miskinova D.N. Ta'lim muassasalarining moliyaviy xo'jalik faoliyatini boshqarish	475
Nazarova F.X., Jonibekov J. J. Raqobatbardosh tibbiy xizmatlarni tashkil etishning zamonaviy talablari	480
Xolmatova S.K. Kredit modul tizimida mustaqil ta'lim ishlarini tashkil etishda xorijiy tajribalar	484

PEDAGOGIK OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MUSIQA O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI (MAKTABGACHA TA'LIM YO'NALISHI MISOLIDA)

Saidqulova G. O.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Maktabgacha ta'lim metodikasi” kafedrası o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: musiqiy tasavvur, ijtimoiy hayot, ijtimoiy muhit, faoliyat, rivojlanish, tasavvur, ertak, muloqot.

Ключевые слова: музыкальное воображение, общественная жизнь, социальная среда, деятельность, развитие, воображение, сказка, общение.

Key words: musical imagination, social life, social environment, activity, development, imagination, fairy tale, communication.

РЕЗЮМЕ:

Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa o'qitish metodikasini rivojlanishiga oid bolalar musiqiy olimlarning qarashlari, bolada musiqa tasavvurini shakllanishida musiqaning roli xususida so'z yuritiladi. Shuningdek, bolalarda musiqiy bilish jarayonlari va sifatlarini rivojlanishi muammosi yuzasidan ilmiy-nazariy g'oyalar bayon etilgan.

РЕЗЮМЕ:

В статье рассматриваются взгляды детских музыковедов на развитие методики обучения музыке детей дошкольного возраста, а также роль музыки в формировании музыкального воображения ребенка. Представлены также научно-теоретические представления по проблеме развития музыкально-познавательных процессов и качеств у детей.

SUMMARY:

The article discusses the views of children's musicologists on the development of music teaching methods for preschool children, the role of music in the formation of a child's musical imagination. It also presents scientific and theoretical ideas on the problem of the development of musical cognitive processes and qualities in children.

Maktabgacha ta'limda musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirish, nafaqat bolalar uchun, balki pedagogik oliy ta'lim muassasalarida talabalarga musiqa o'qitishni samarali o'rgatishning muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Bu sohada takomillashuvlar nafaqat bolalarning musiqa va san'atga qiziqishini oshiradi, balki ularning jismoniy, aqliy va hissiy rivojlanishiga ham ta'sir

qiladi. Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirish bo'yicha bir nechta muhim yo'nalishlar mavjud:

Musiqa o'qitish metodikasining asoslarini rivojlantirish. Talabalarga maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqa o'qitishning asosiy metodlarini o'rgatish zarur. Bu, o'z navbatida, bolalarga musiqa, vokal va instrumental san'atning asosiy prinsiplarini tushuntirish, shuningdek, musiqa orqali estetik rivojlanishning samarali usullarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida musiqa metodikasini o'rgatish jarayonida turli pedagogik texnikalar va metodlardan foydalanish talab etiladi.

Amaliyot va tajriba almashish: Talabalarga maktabgacha ta'limda musiqa o'qitishning amaliy jihatlarini o'rgatish muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ishlaydigan pedagoglar uchun zamonaviy musiqa o'qitish metodikalarini amalda qo'llash, musiqa darslarini yaratishda innovatsion yondashuvlarni kiritish talab etiladi. Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida talabalarga bu jarayonlarni o'rganish va tajriba almashish imkoniyatlarini yaratish zarur.

Interaktiv yondashuvlarni qo'llash. Maktabgacha ta'limda musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirishda interaktiv yondashuvlar muhim rol o'ynaydi. Talabalar va bolalar o'rtasidagi o'zaro aloqani rivojlantirish, musiqa o'qitishda video materiallar, musiqiy o'yinlar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish mumkin. Bu yondashuv talabalarni faollashtirishga, musiqa va san'atga nisbatan qiziqishlarini oshirishga yordam beradi.

Musiqa pedagogikasini ilmiy tadqiqotlar asosida rivojlantirish. Maktabgacha ta'limda musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirish uchun ilmiy tadqiqotlar o'tkazish muhimdir. Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida musiqiy ta'lim sohasida ilmiy izlanishlar olib borish va ularni maktabgacha ta'lim tizimida amalda qo'llash, yangi metodikalar va texnologiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi. Bu esa o'qitish samaradorligini oshiradi.

Pedagogik kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash. Musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirishda eng muhim jihatlardan biri – bu pedagogik kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini takomillashtirishdir. Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqa o'qituvchilarini yuqori malakali, zamonaviy pedagogik metodikalar bilan qurollangan holda tayyorlash zarur. Buning uchun oliy ta'lim muassasalarida musiqa pedagogikasi bo'yicha kurslar, seminarlar va amaliy mashg'ulotlar o'tkazilishi kerak.

Musiqa o'qitishning individual yondashuvi. Har bir bola o'ziga xos bo'lib, uning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda individual yondashuvni

qo'llash zarur. Bu yondashuv, talabalarga bola psixologiyasi, uning qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda, musiqa ta'limini individual tarzda olib borishga imkon beradi.

Maktabgacha ta'limda musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirish, pedagogik oliy ta'lim muassasalarida talabalarga samarali metodikani o'rgatish uchun alohida e'tibor talab qiladi. Innovatsion metodlarni qo'llash, ilmiy tadqiqotlar asosida yangi yondashuvlar ishlab chiqish, amaliyot va interaktiv metodlarni joriy etish, pedagogik kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish kabi mehanizmlar bu jarayonning asosiy elementlari hisoblanadi. Bu orqali biz maktabgacha ta'limda musiqa o'qitish sifatini oshirish va bolalar uchun samarali, qiziqarli, va rivojlantiruvchi o'quv jarayonini yaratishga erishishimiz mumkin.

Musiqa o'qitishning psixologik va pedagogik asoslari. Musiqa o'qitishda, ayniqsa maktabgacha ta'limda, bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish juda muhim. Musiqa va san'atning bolalarning hissiy rivojlanishiga ta'siri katta. Bolalar musiqa orqali o'z hissiyotlarini ifoda eta boshlaydilar va bu ularga o'zgaruvchan dunyoda muvozanatni topishda yordam beradi. Shuning uchun, musiqa darslarini o'tkazishda bolalarning yoshiga mos, ular uchun qiziqarli va tushunarli bo'lgan materiallarni tanlash zarur. Maktabgacha ta'limda musiqa o'qitishda bolalar psixologiyasiga mos yondashuvlar, o'yin elementlari, dramatizatsiya va harakatli musiqa darslari samarali natijalar beradi.

Musiqa va san'atlarga ta'lim berish jarayonida o'qituvchining pedagogik qobiliyatlari, bolalar bilan ishlash tajribasi va ularga ta'sir ko'rsatish usullari alohida o'rin tutadi. Musiqa o'qituvchisi bolalarning har birining individual qobiliyatlari va qiziqishlarini hisobga olib, darslarni tashkil etishi kerak.

Musiqa darslarining interaktiv metodlari. Interaktiv metodlar maktabgacha ta'limda musiqa o'qitishning eng samarali usullaridan biri hisoblanadi. Bu metodlar orqali bolalar musiqa bilan bevosita aloqaga kirishib, darsni yanada qiziqarli va esda qolarli qilishadi. Interaktiv metodlar o'quvchilarni faollashtirish, o'zini ifoda etish va boshqa bolalar bilan hamkorlikda ishlashga undaydi.

Bunday metodlarga quyidagilar kiradi: Musiqiy o'yinlar: Bolalar musiqa o'yinlari yordamida turli musiqiy asboblardan tanishib, ular bilan ishlashni o'rganadilar. Misol uchun, bolalar musiqa o'yinlarida raqsga tushib, qo'llarini harakatlantirgan holda musiqani ijro etishlari mumkin. Musiqiy hikoyalar va dramatizatsiya: Musiqa orqali hikoya qilish, drama elementlarini qo'llash bolalar uchun yangi tajriba bo'lib, ularning tasavvurini rivojlantiradi.

Texnologiyalar va raqamli vositalar: Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali musiqa o'qitish samarali bo'lishi mumkin. Misol uchun, bolalar uchun maxsus ilovalar, musiqa dasturlari yoki interaktiv ta'lim platformalaridan foydalanish.

Musiqa va san'atning integratsiyasi. Musiqa o'qitishning samaradorligini oshirish uchun uni boshqa san'at turlari bilan integratsiya qilish mumkin. Misol uchun, musiqa va tasviriy san'at, musiqa va drama, musiqa va raqs kabi boshqa san'at turlarini birgalikda o'rgatish bolalarda kompleks estetik qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Bolalar musiqa orqali nafaqat ovozlarni, balki ranglarni, shakllarni, harakatlarni va hissiyotlarni ham tushunishga o'rganadilar.

Bunday integratsiya orqali musiqa o'qitishda multidistsipliner yondashuvni yaratish mumkin. Bu yondashuv orqali, o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlari bilan bir qatorda ularning ijodiy va estetik rivojlanishi ham qo'llab-quvvatlanadi.

Musiqiy ta'limda emotsional yondashuv. Musiqa o'qitishda emotsional yondashuvlar, ya'ni bolalarni musiqa orqali his-tuyg'ularini ifodalashga undash juda muhimdir. Bu nafaqat musiqaning o'ziga, balki bolalarning shaxsiy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Maktabgacha ta'limda musiqa bolalarga quyidagi imtiyozlarni taqdim etadi:

Emotsional barqarorlikni oshirish: Musiqa bolalarning emotsional holatini boshqarishga yordam beradi. Masalan, yumshoq va tinchlantiruvchi musiqa bolalarni tinchlantirsa, energiya va faollikni oshiradigan musiqalar ularda quvnoqlik va kayfiyatni yaxshilaydi.

Hissiy sezgirlikni rivojlantirish. Musiqa bolalarda tasavvur va sezgirlikni rivojlantiradi, ularning hissiy va estetik dunyosini boyitadi. Bolalar musiqa orqali o'z hissiyotlarini anglashni o'rganadilar va shu orqali o'zlarini yaxshiroq tushunishga boshlaydilar.

Musiqa asboblari va texnikalarini o'rgatish. Maktabgacha ta'limda musiqa asboblari bilan ishlashning o'zi muhim. Bolalarga turli musiqiy asboblarni o'rgatish, ularning koordinatsiyasini va motorik qobiliyatlarini rivojlantiradi. Kichik bolalarga mos bo'lgan musiqa asboblari (xususan, zarbli va chalgu asboblari) yordamida darslarni tashkil etish, bolalarning ritmik tushunchasini shakllantiradi.

Shuningdek, musiqaning nazariy tomoni, masalan, musiqaning strukturasi, ritm, interval, va tonallik kabi tushunchalar bolalarga sodda tarzda tushuntirilishi kerak. Bu kabi asosiy musiqiy bilimlar bolalarning musiqiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Musiqa o'qituvchilarining professional rivojlanishi. Maktabgacha ta'limda musiqa o'qitish samaradorligini oshirish uchun o'qituvchilarning

kasbiy malakasi va bilim darajasini oshirish zarur. Bu borada pedagogik oliy ta'lim muassasalarida musiqa pedagogikasini yanada chuqurlashtirib o'rgatish, innovatsion metodlarni, interaktiv texnologiyalarni, va musiqiy o'qitish bo'yicha yangi tadqiqotlar asosida tizimli ta'lim dasturlarini yaratish kerak. O'qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari, master-klasslar va seminarlar tashkil etish, shuningdek, tajriba almashish imkoniyatlarini yaratish zarur.

Xulosa. Musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirish jarayoni, ayniqsa maktabgacha ta'limda, zamonaviy pedagogik texnikalar va yondashuvlarni qo'llash orqali yanada samarali bo'lishi mumkin. Interaktiv va integratsiyalangan yondashuvlar, bolalar bilan emotsional aloqani rivojlantirish, musiqiy asboblarni bilan ishlash va o'qituvchilarning professional rivojlanishi bu jarayonni yanada samarali qilishga xizmat qiladi. O'zgaruvchan va yangilanib turadigan pedagogik tizimda musiqa o'qitishni takomillashtirish maktabgacha ta'lim tizimining sifatini yanada oshiradi.